

*Піскіжова В.В.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ГРЕЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА УКРАЇНИ В ПЕРІОД З 1985 ПО 1991 РР.

Кадрові зміни у керівному складі ЦК КПРС, зумовлені обранням Генеральним секретарем партії Михайла Горбачова (1985 рік), призвели до проголошення нового політичного курсу держави, відомого під назвою “перебудова”. Соціально-політичні процеси в СРСР другої половини 80-х років ХХ століття, які стали наслідком цієї політичної доктрини, фактично засвідчили нежиттєвість марксистсько-ленінської ідеології і соціалістичної практики та поряд з іншими факторами соціально-політичного розвитку зумовили потребу критичного переосмислення феномену етнічності, місця і ролі національного питання у функціонуванні держави. Тому, в числі пріоритетних завдань суспільства постало питання щодо історіософського осмислення історичного процесу розвитку всього багатонаціонального радянського народу і кожної національності окремо.

Тема міжнаціональних відносин і національної політики вперше за багато десятиріч стала предметом обговорення на черговому партійному форумі – ХІХ конференції КПРС (1988 рік) – на третьому році перебудови [1].

Найголовнішим досягненням Конференції у національному питанні стало стимулювання подальшого законотворення і прийняття ряду важливих законодавчих актів як на загальнодержавному, так і на республіканських рівнях, що були покликані врегулювати деякі правові аспекти розвитку національних меншин.

14 листопада 1989 року датується прийняття Декларації Верховної Ради

СРСР “Про визнання протизаконними та злочинними репресивних актів проти народів, що зазнали насильницького переселення та забезпечення їхніх прав” [2, 607]. Цим документом офіційно було засуджено практику насильницького переселення цілих народів як злочин, що суперечить основам міжнародного права, “гуманістичній природі соціалістичного ладу”. Крім того, в документі були закріплені гарантії щодо прийняття відповідних законодавчих заходів з поновлення у правах усіх репресованих радянських народів та щодо неможливості нівелювання прав людини та загальних норм гуманності на державному рівні.

В матеріалах XXVIII з’їзду Комуністичної партії України, що відбувся 1990 року, знаходимо продовження реформативного курсу щодо національного питання, започаткованого XIX партконференцією [3, 3]. КПУ визначає своєю пріоритетною лінією у національній політиці збереження та збагачення національних і культурних здобутків усіх національних груп. Крім того, КПУ виступає із заявою-протестом проти поділу громадян на корінне і некорінне населення та нав’язування ідеології пріоритетності прав української нації, а також проти прийняття будь-яких законодавчих актів, що обмежують права і національні інтереси громадян усіх національностей, що проживають в республіці.

Отже, новий курс у національній політиці часів перебудови дійсно набував ознак демократичності і значною мірою стимулював подальший процес національно-культурного відродження національних менших. Саме на цей період припадає початок консолідації національних меншин через утворення і діяльність національно-культурних товариств та громадських об’єднань.

Так, 1988 року у Москві було засновано Всесоюзне товариство радянських греків, скликано з’їзд елінопонтійців Радянського Союзу (Геленджик, 1991 рік). На з’їзді цього новоутворення, яке отримало назву “Понтос”, було прийнято Програму та Статут організації, обрано її керівні органи – національна рада та виконавчий комітет. Серед найбільших досягнень діяльності “Понтосу” – організація і участь у проведенні Всесоюзного фестивалю культури і мистецтва греків СРСР [4, 47].

Слід вказати на те, що етнічні греки України були в числі перших і найактивніших учасників початку грецького національно-культурного відродження в СРСР. Вже через рік після створення загальносоюзної організації Установчою конференцією, скликаною за ініціативою активістів грецького руху України Колле М.Ю., Ялі І.О., Холіна О.І., Парпули С.І. та інших, 23 грудня 1989 року в м. Донецьку – центрі всеукраїнського грецького руху (84,9% українських греків проживало саме на території Донецької області) – було створено Республіканське товариство греків. Конференція зібрала делегатів не тільки з багатьох регіонів

Української РСР, а й гостей з інших республік СРСР [3, 66]. Найважливішим питанням серед тих, що були розглянуті в порядку денному конференції стали: обрання лідера (голови) організації та обговорення і затвердження Статуту та Програми діяльності нового утворення. Переважною більшістю голосів із п'яти висунутих кандидатів головою Товариства було обрано Ялі Івана Олександровича – етнічного грека, відомого науковця, доктора філософських наук, професора [3, 66]. Конференцією також було прийнято Статут, який згодом – 29 березня 1990 року був затверджений і зареєстрований відповідно до Постанови Ради Міністрів Української РСР [5].

Мета діяльності організації, закріплена в статутних документах, була сформульована у повній відповідності до тогочасної політичної ідеології перебудови і спрямовувалася на забезпечення єднання усіх верств грецького населення, що проживає на території Української РСР задля вирішення завдань перебудови громадянського і політичного життя країни, формування в душі інтернаціоналізму висококультурної громадської думки (особливо у молоді), а також розвитку почуття національної гідності як прояву інтернаціональної свідомості. На відміну від мети завдання були більш конкретизовані – підготовка грецьких національних кадрів, видання та розповсюдження грецької літератури, створення культурних центрів (творчих спілок, самодіяльності тощо) організація конкурсів, семінарів, симпозіумів, конференцій, виставок та фестивалів з грецької тематики, популяризація грецької культури у засобах масової інформації тощо.

Слід вказати на те, що відповідно до статутних норм Товариства членом організації міг стати будь-який громадянин СРСР, незалежно від національної приналежності. Для порівняння – в статутних документах нинішніх грецьких організацій, котрі практично були народжені в лоні Товариства, ця норма була вилучена і замінена на більш жорсткі вимоги щодо членства в контексті національної приналежності. Так, на сьогодні особа не грецького походження може стати лишень асоціативним членом національної організації або ж має право тільки на співпрацю та допомогу.

Вищим керівним органом Товариства було визначено Республіканську Конференцію, яка мала скликатися не рідше одного разу на два роки. До компетенції Конференції належало прийняття найважливіших рішень, які стосувалися функціонування організації, в тому числі внесення змін та доповнень до Статуту, прийняття Програми діяльності та бюджету організації. В період між конференціями керівні функції належало виконувати Раді Товариства та Ревізійній комісії (термін повноваження обох органів складав два роки) .

Структура Товариства будувалася за територіальною ознакою, згідно з якою

основу організації складали місцеві первинні організації (сільські, селищні, районні та міські) та їхні об'єднання в регіональні (обласні) відділення.

Відразу після Установчої конференції Товариство розпочало бурхливу діяльність, спрямовану на реалізацію мети та завдань, визначених Статутом. Серед найвизначніших досягнень Товариства можна виокремити: активне сприяння створенню мережі грецьких товариств на міському, селищному та сільському рівнях Донецької та інших областей України; популяризація грецької національної культури через допомогу творчій діяльності національних колективів тощо. Товариство, зокрема, взяло активну участь у фестивалі мистецтва та культури греків СРСР, який відбувся у Москві 1990 року [6]. В рамках фестивалю виступили творчі самодіяльні колективи українських греків, концертні програми яких продемонстрували національно-культурний спадок понтійських греків.

На початку 90-х років почав виходити у світ друкований орган Товариства – газета “Логос”, яка стала першим грецьким національним друкованим виданням в Україні [7]. Це видання мало велике значення для національно-культурного відродження грецької діаспори України, оскільки вміщувало інформації з історії та культури еллінів України та континентальної Греції, знайомило з національними грецькими звичаями, традиціями, а також станом грецького національно-культурного руху в Україні.

Крім того, у складі Товариства було зосереджено значний науковий потенціал, який проявив себе у формі чималої кількості наукових та публіцистичних праць, присвячених історії та культурі еллінів України. Найвизначнішою подією у науковому житті Товариства стала науково-практична конференція “Греки України: пошук і формування власної культури”, організована і проведена організацією 9-10 лютого 1991 року в м. Донецьку [8, 3]. На цьому заході, вчені і практики – фахівці у сфері історії та культури українського еллінізму – здійснили спробу систематизувати історіософський та культурологічний матеріал.

З метою забезпечення систематичної фінансової підтримки діяльності Товариства було створено спеціалізоване дочірнє підприємство “Логос”, яке розпочало активну господарську діяльність [7].

21-22 грудня 1991 року в м. Донецьку відбувся I з'їзд Товариства, який, у зв'язку з проголошенням 24 серпня 1991 року Акту про державну незалежність України, практично припинив діяльність старої організації, створивши натомість нову організацію- правонаступника Товариства – Союз греків України [9].

Таким чином, за короткий період свого існування (23 грудня 1989 року – 22 грудня 1991 року) Товариству вдалося досягнути поставленої мети –

консолідувати грецьку меншину навколо ідеї національно-культурного відродження самобутнього етносу “понтійських греків” в Україні і практично започаткувати український грецький національно-культурний рух.

З метою сприяння діяльності подібних організацій, захисту інтересів національних меншин рішенням Ради Міністрів УРСР 6 квітня 1989 року була зареєстрована Рада національних товариств України, в якій практично від початку свого заснування Товариство брало активну участь [10]. Окрім цього, діяльність Ради була спрямована на стримування сепаратистських та радикальних настроїв представників окремих національностей, а також політизацію національно-культурних організацій, в тому числі шляхом вирішення проблеми представництва національних меншин в законодавчих та виконавчих органах влади. Разом із тим, в числі проблем, які першочергово Рада поставила за мету вирішити були такі: надання національно-культурним товариствам статусу творчих спілок; повернення культових, культурологічних та житлових споруд представникам національних меншин, які зазнали репресій та їхнім нащадкам; внесення у нормативні акти України заборони на приватизацію та здачу в оренду колишніх будинків національних меншин (шкіл, бібліотек, народних будинків, церков, синагог, костьолів, мечетів тощо); визнання Ради національних товариств України як дорадчого органу при Адміністрації Президента України та Верховній Раді України; розробка проекту Закону, який би визначав права і обов'язки іноземних культурологічних і благодійних організацій та їхню взаємодію з місцевими національними товариствами тощо. Від початку своєї діяльності Рада принципово відмовилася від масових мітингів, пікетувань, “відкритих листів” як засобів досягнення своєї мети. Головним концептуальним принципом роботи Ради була планомірна робота із органами державної влади і залучення до активної роботи авторитетних представників та керівників національно-культурних товариств.

1989 року Верховною Радою УРСР було прийнято Закон “Про мови в УРСР” [11]. Необхідність прийняття цього Закону зумовлювалася реаліями історичного розвитку націй і народностей України. Про наявність проблем у цих питаннях свідчать дані Всесоюзного перепису населення 1989 року. Станом на цей рік в Україні мешкало понад 100 національностей [12]. Якщо розглядати показники перепису щодо мовної ситуації в республіці стосовно грецької національності складалася така картина. Із 358 тисяч греків – громадян СРСР, в Україні мешкало 98594 представника цієї національності, що складало 0,2% всього населення республіки [12,12]. Мову своєї національності вважали рідною 18269 осіб (18,6% від загальної кількості), 2308 (2,3%) греків визначили рідною українську, 77717

(79%) – російську і 300 осіб – інші мови [12, 78]. У розділі володіння мовою вказувалося на те, що серед грецької національності вільно ніхто не розмовляє грецькою мовою, 23383 особи вільно володіють українською, 18322 – російською, 640 – іншими мовами і 56249 греків не володіють іншими мовами народів СРСР [12, 79].

Таким чином, на основі наведених даних, станом на 1989 рік українські греки опинилися на межі асиміляції, оскільки один із найважливіших чинників національної самоідентифікації – рідна мова – був практично знівельований. Окрім цього в середовищі українських греків на той час спостерігалася також відмова від культивування власних традицій [13, 150-152]. Саме тому Закон “Про мови в УРСР” був покликаний покращити умови для відродження мов і традицій народів республіки, концептуально акцентуючи на тому, що “Українська РСР визнає життєдайність та суспільну цінність усіх національних мов і беззастережно гарантує своїм громадянам національно-культурні та мовні права, виходячи із того, що тільки вільний розвиток і рівноправність національних мов, висока мовна культура є основною духовного взаєморозуміння, культурного взаємозбагачення та зміцнення дружби народів” [11]. Виходячи із задекларованих постулатів, Закон регламентував право використання мов інших національностей в роботі, державних, партійних, громадських органах, на підприємствах, установах та організаціях, які розташовані в місцях компактного проживання громадян однієї національності (містах, районах, сільських і селищних Радах, сільських населених пунктах тощо). Унормування вжитку мов національних меншин стосувалося також і закладів освіти (дошкільних, шкільних, професійно-технічних, середніх спеціальних та вищих), сфери обслуговування і т. ін. Законом встановлювалася також пряма відповідальність за публічне приниження чи зневаження, навмисне спотворення української або інших мов в офіційних документах і текстах, створення перешкод і обмежень у користуванні ними, проповідь ворожнечі на мовному ґрунті.

Прийняття і подальша імплементація Закону стала одним із перших підґрунть для відродження і розвитку національних культур народів України. Практично завдяки Закону в травні 1991 року в м. Маріуполі Донецької області було відкрито Маріупольський гуманітарний коледж, який покликаний був готувати науково-педагогічні кадри для потреб грецької меншини тим самим вирішуючи гостру проблему нестачі фахівців гуманітарного профілю на Донеччині [14, 32-33]. Тому, в навчальній програмі коледжу обов’язковою умовою було вивчення новогрецької мови. Цей навчальний заклад став практично єдиним вищим навчальним закладом такого профілю не тільки в Українській РСР, а й в

уському Радянському Союзі.

Безумовно функціонування коледжу дещо покращило ситуацію навколо вирішення мовної проблеми українських греків в Приазов'ї та інших регіонах України. Все більше і більше греків виявляли бажання вивчати рідну мову бодай факультативно. Лідуючі позиції в контексті якісних і кількісних показників рівня володіння мовою традиційно обіймали Донецький регіон та Автономна Республіка Крим. Вважаємо за доцільне навести статистичні дані, котрі свідчать про динаміку росту кількості українських греків, що вивчали грецьку мову в часи перебудови [3, 64].

Таблиця

1987/88 навч. роки		1988/89 навч. роки		1989/90 навч. роки	
Кількість груп	В них учнів	Кількість груп	В них учнів	Кількість груп	В них учнів
1	19	2	84	17	268

Водночас існувала інша мовна проблема – українські греки традиційно вживали урумську та румейську мови, тим самим поділяючись на дві мовні групи. Саме як повноцінні літературні мови, а не як діалекти вони були зареєстровані в СРСР завдяки членству їхніх носіїв – літераторів у Спілці письменників СРСР. Новогрецька ж мова, котра вивчається в навчальних закладах України є мовою континентальних греків, а тому виникає ймовірність втрати самобутності і культурологічної унікальності понтійського етносу. Першим зрушенням у вирішенні цього питання стала ініціація на Донеччині видання антології поезії мовами Приазовських греків “Пірнешу астру” (“Вранішня зірка”) [15, 99].

Зростання національної самосвідомості народів УРСР і суттєве відставання їхнього вирішення зумовлювало необхідність використання управлінських, фінансових та матеріальних ресурсів для забезпечення відповідних національно-культурних громадських структур. Враховуючи це на Верховну Раду УРСР була подана пропозиція щодо створення Державного комітету УРСР у справах національностей з відповідними структурами на місцях, кошторисом, матеріальною базою та друкованим органом. Відповідно до подання 29.03.90 р. Президією Верховної Ради УРСР було прийнято Указ про створення комітету. На цю державну інституцію, зокрема, покладалися повноваження щодо: забезпечення управління національними процесами в республіці; регулювання національних відносин; участь у розробці і реалізації законопроектів, що стосуються національних груп республіки; розробка та контроль за здійсненням державних програм для національних груп; координація діяльності міністерств, відомств і

громадських організацій по забезпеченню соціально-культурних запитів національностей, що проживають в УРСР, а також взаємовідносин з цих питань із союзними відомствами і т.д. [16].

26 квітня 1990 року Верховною Радою СРСР було затверджено Закон СРСР “Про вільний національний розвиток громадян СРСР, які проживають за межами своїх національно-територіальних утворень або які не мають їх на території СРСР” [17, 435-439]. Цим актом національним меншинам надавались гарантії правової рівності і однакові можливості в усіх сферах суспільного життя як самостійним і повноцінним суб’єктам багатонаціональної держави. Законом чітко було розмежовано повноваження Союзу РСР, союзних та автономних республік у питаннях вирішення проблем національних меншин, визначено відповідальні органи державної влади, до компетенції яких входило їхнє розв’язання. Здебільшого ці функції було перекладено на місцеві союзні та автономні органи влади, які відповідали за: збереження життєвого середовища нечисленних народів і національних груп у місцях їхнього традиційного розселення; сприяння розвитку традиційних промислів і занять; утворення республіканських фондів соціально-економічного і культурного розвитку; вирішення усіх питань, що пов’язані з реалізацією прав, наданих цим Законом і т. ін. У віданні загальносоюзних органів Закон залишив: встановлення загальних засад правового становища зазначених у законі категорій громадян; координація взаємодії державних органів союзних, автономних республік та інших державних інституцій у розв’язанні найважливіших питань національних меншин; утворення загальносоюзного фонду соціально-економічного і культурного розвитку цих категорій населення. Окрім вищенаведеного, з метою сприяння задоволенню національних, культурних, духовних і мовних запитів громадян у місцях компактного проживання національних груп і народів, які становлять більшість населення даної місцевості і не мають національно-державних утворень на території СРСР, а також у разі, коли такі національні групи не складають більшість місцевого населення – можуть утворюватися національні адміністративно-територіальні одиниці у формі національних районів, селищ, сільських рад. Головною підставою для таких рішень Закон визначив добровільне волевиявлення більшості населення, яке проживає у даних населених пунктах. Крім того, Законом були конкретизовані повноваження рад народних депутатів цих національних адміністративно-територіальних утворень по забезпеченню умов вільного оволодіння рідною мовою, створенню національних груп у дитячих дошкільних закладах та національних класів у загальноосвітніх школах та національних шкіл, одержанню необхідної кількості інформації рідною мовою

тощо. Законом надавалося право на створення національних культурних центрів національних товариств, земляцтв, а також закріплено їхній правовий статус та повноваження.

Прийняття цього Закону стало черговим позитивним фактором, який суттєво вплинув на рівень національної самоідентифікації і вкладав реальні важелі для прийняття адміністративних та інших рішень до компетенції національних еліт малих народів та національних меншин СРСР. Разом із тим, Закон, хоч і проливав світло на становище національних груп, не визначив статус тих із них, котрі не мали своїх адміністративно-територіальних утворень у лоні СРСР.

В кожному разі, саме після набуття чинності даного акту, національні громадські об'єднання, створені у попередні роки, розпочали процедуру офіційної реєстрації у відповідних органах державної влади. Зокрема, на цей період тільки в Донецькому регіоні офіційно зареєструвалося 42 грецькі общини (24 у міськрадах і 18 у районах) [18, 63-65]. П'ятеро найбільших із них розташовувалися в Маріупольській міськраді, загальною кількістю 24 078 осіб, Донецькій міськраді – 10 328 осіб, Великоновоселківському районі – 8 034 особи, Тельманівському районі – 6 714 осіб, а найбільш малочислені – в Краснолиманському районі – 34 особи і міськраді – 27 осіб та в Костянтинівському – 24 особи. Характерною особливістю розташування грецьких общин Донецької області є лишень часткове спів падання районів з найбільшою чисельністю грецького населення з районами, де воно займає найбільшу питому вагу в загальній структурі населення. Так, наприклад, висока питома вага греків в загальній структурі населення в Першотравневому (21,3%) і Володарському (19,7%) районах, які по чисельності грецького населення – відповідно 5 958 і 6 392 особи – займають лишень 7 і 8 місця. Водночас найбільші за чисельністю грецькі общини в Маріупольській та Донецькій міськрадах за своєю долею в загальній кількості населення перебувають на 6 і 10 місцях. Саме ця невідповідність двох показників (0,18 за коефіцієнтом Спірмена) не дозволила грекам скористатися із прав, наданих вищезазначеним Законом [18, 63-65].

Отже, незважаючи на прийняття прогресивних на той час законодавчих актів, статус національних меншин, в тому числі греків, до кінця так і не було визначено. В зв'язку із цим, а також через погіршення загальної економічної ситуації в 1989-1990 рр. із республік СРСР до Греції виїхало 49% загального числа емігрантів, серед яких було чимало й українських греків [15, 99]. Статистика стверджує, що тільки за 7 місяців 1990 року в Грецію виїхало 16,8 тис. греків СРСР [19]. Кессіді Ф.Х. констатує, що саме в репатріації на свою історичну батьківщину “значна частина елінопонтійців вбачає остаточне вирішення як мовної, так і інших

проблем” [8, 104]. З іншого боку, зазначає дослідник, не менш вагомою причиною масової еміграції була відсутність позитивних сподівань і очікувань грецького населення СРСР [8, 110]. Міграційна хвиля радянських греків не призупинялась, незважаючи навіть на наявність ряду труднощів соціального характеру. Практично жодна із сторін – ні Уряд Української РСР ні Уряд Грецької Республіки – на той час не забезпечували пенсіями та іншими соціальними виплатами елінопонтійців. Лишень в 1991 році в цьому напрямку відбулися позитивні зрушення, головним чином через діяльність Фонду соціального розвитку при Європейській співдружності, який асигнував 159 млн. доларів США на потреби облаштування на історичній батьківщині греків-репатріантів із СРСР та Албанії [20].

Таким чином, національні інтереси та очікування радянських греків за часів перебудови не змогли реалізуватися повною мірою. Події кінця 80-х років (збройні конфлікти на міжнаціональному ґрунті, стрімке зниження показників добробуту громадян) довели поверховість цілого ряду політичних реформ М.С. Горбачова і, як наслідок – неспроможність радянської влади перебудовного періоду досягти міжнаціональної злагоди.

Проблеми національно-культурного будівництва українськими греками, як і особами інших національностей, що належать до національних меншин, постали вже в новій історичній реальності – пострадянському суспільстві і в умовах незалежності України.

Використана література:

1. КПСС. Конференция (19; 1988; Москва). Резолюции XIX Всесоюзной конференции КПСС: Приняты 1 июля 1988 г. – М.: Политиздат, 1988. – 48 с.
2. Відомості з'їзду народних депутатів СРСР і Верховної Ради СРСР, № 23 (15 листопада 1989р.).
3. Національні відносини на Україні: Запитання і відповіді / Під наук. ред. М. О. Шульги – К.: Вид-во “Україна”, 1991 – 32 с.
4. Энциклопедия советских греков / Сост. и общ. ред. Ф. Х. Кессиди – М., 1994.
5. Статут Республіканського товариства греків України. – Донецьк: Радянська Донеччина, 1990 – 32 с.
6. Поточний архів Республіканського товариства греків України (далі – ПА РТГУ). Протокол засідання Правління РТГУ. 15 листопада 1990 р.
7. ПА РТГУ. Протокол засідання РТГУ. 24 листопада 1990 р.
8. Греки Украины: история и современность. Материалы научно – практической конференции « Греки Украины: поиск и формирование национальной культуры» (Донецк, 9 – 19 февраля 1990 г.). – Донецк, 1991.
9. ПА РТГУ. Протокол засідання Президії РТГУ. 21 – 22 грудня 1991 р.
10. Євтух В. Б. Етнополітика в Україні: правничий та культурологічний аспекти. – К.: Вид-во УАННП “Фенікс”, 1997. – 215 с.
11. Етнополітика в Україні. Документи та матеріали /Під ред. В. Євтуха. – К.: Вид-во УАННП “Фенікс”, 1998. – 353 с.

12. Национальный состав населения СССР: по данным Всесоюзной переписи населения 1989 года Госкомстат СССР. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 159 с.

13. Моруженко О. Б. Возрождение традиционных праздников и обрядов в греческих общинах Приазовья в 60 – 90-х годах XX столетия // Україна – Греція: історія та сучасність: Тези II міжнародної наукової конференції (Київ, 22-24 лютого 1995 року). – К., 1995.

14. Балабанов К. В. Роль Мариупольского гуманитарного института в развитии эллинизма в Приазовье: проблемы и перспективы // Україна – Греція: історія та сучасність: Тези II міжнародної наукової конференції (Київ, 22-24 лютого 1995 року). – К., 1995.

15. Греки на українських теренах: нариси з етнічної історії. Документи, матеріали, карти / М.Дмитрієнко, В. Литвин, В. Томазов, Л. Яковлева, О. Ясь. – К.: Либідь, 2000. – 488 с.

16. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 1. – Оп. 32. – Спр. 2770. – Арк. 5 – 8.

17. Відомості з'їзду народних депутатів СРСР і Верховної Ради СРСР. – 1990, – № 19.

18. Дынгес А. А. Численность и размещение греческих общин на территории Донецкой области в конце 80-х – начале 90-х годов // Україна – Греція: історія та сучасність: Тези II міжнародної наукової конференції (Київ, 22-24 лютого 1995 року). – К., 1995 р.

19. Известия. – 1990. – 29 августа.

Аннотация

В данной публикации исследуется влияние национальной политики советской власти в период “перестройки” на процесс возрождения и дальнейшего развития греческого национального меньшинства Украины.